

Ostrowska, Teresa

"Wybrane wydarzenia z historii dentystyki", Symcha Wajs, Warszawa 1994 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 39/3 - 4, 163-165

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

całą bibliotekę do Szczecina. Tylko nieliczne egzemplarze udało się uratować z tego pogromu. W latach 1678–1679, skoro Szczecin przejściowo znalazł się w rękach Brandenburczyków, wielki elektor Fryderyk Wilhelm zaproponował opatowi Janowi IX Reichowi jej wykupienie za 24 tys. talarów. Targi się przeciągały i ostatecznie ich nie sfinalizowano. Była to wyjątkowa okazja do odzyskania cennej kolekcji, ale opat nie skorzystał z niej. Stąd szereg autorów wyciąga wnioski, że lubiąscy cystersi nie żywili zbytniego pietyzmu dla książek. Ostatecznie w 1713 r. (według wyliczeń Jażdżewskiego) od uderzenia pioruna wybuchł w Szczecinie pożar, który całkowicie strawił lubiąską bibliotekę.

Recenzowane dzieło to wynik wieloletnich, precyzyjnych badań. Godnie też zostało zaprezentowane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Posiada ciekawe typograficzne rozwiązania, 24 reprodukcje, wykonane przez J. Katarzyńskiego i M. Łanowieckiego na kredowych wklejkach. Tom zaopatrzone w wykazy rękopisów i druków w nim wykorzystanych, wykaz skrótów, niemieckie streszczenie. Załączona *errata* podaje jedno sprostowanie, nie uwzględnia natomiast ewidentnej pomyłki na s. 179, gdzie zamiast „późnego romanizmu” mamy „romantyzm” i nie wyjaśnia powstałego na s. 23 zamieszania z przypisami. Dwa z nich wypadły. Niektóre natomiast są zbyt obszerne. Na s. 148–149 przypis 2 obejmuje dwie strony i to perlem. Cały ten *passus* można było z korzyścią dla tekstu przenieść do aneksów. Podobna uwaga odnosi się do przypisu 125 na s. 225, w którym przytoczono recenzję pióra H. Pieńkowskiej. Wyraźnie odczuwa się brak osobowych i geograficznych indeksów. Książka K.K. Jażdżewskiego wybiega poza granice i sprawy lubiąskiego konwentu. Posiada wiele ekskursji, przytacza mnóstwo nazwisk i miejscowości. Zatem indeksy znacznie ułatwiałyby korzystanie z niej. Nauka bibliologiczna zyskała znaczące dla niej dzieło. Należy przeto żałować, że nie ukaże się jego druga część.

Ryszard Ergetowski
(Wrocław)

Symcha W a j s : *Wybrane wydarzenia z historii dentystyki*. Warszawa 1994 Wydawnictwo Medyczne Sanmedia, 109 s., ilustr.

Niniejsza publikacja wzbogaca słabo u nas reprezentowaną historię dentystyki, która poszczycić się może jedynie podręcznikiem Mieczysława Jesionowskiego pt. *Historia stomatologii polskiej* (Warszawa 1963, 2-gie wyd. Warszawa 1971), kilkanaście monografiów i kilkudziesięcioma artykułami w czasopismach, zwłaszcza stomatologicznych. Autor jej, dr med. stom. Symcha (Sym) Wajns, z zawodu stomatolog protetyk, z zamiłowania historyk medycyny, ogłosił już kilkadziesiąt prac z tej ostatniej dyscypliny. W 1969 r. przystąpił do odnotowywania i zbierania informacji o ważniejszych wydarzeniach w kraju i na świecie z zakresu dentystyki, jak odkrycia i wynalazki, nauczanie, działalność towarzystw naukowych oraz ukazywanie się książek i czasopism. Zebrane materiały, liczące 635 haseł, doprowadzone do 1980 r. wydał w zeszycie 2 z 1985 r. „Archiwum Historii Medycyny” pt. *Wybrane wydarzenia z dziejów stomatologii*.

Niniejsza publikacja jest uzupełnioną i poszerzoną wersją tego artykułu, doprowadzoną do 1991 r. I bardzo dobrze stało się, że Autor wydał te materiały jako odrębną publikację, przynajmniej nie ujdą uwadze.

Publikacja zawiera około tysiąca haseł. Podobnie jak wspomniany artykuł jest podzielona na dwie części. Pierwsza zawiera wstęp *Od Autora* i chronologicznie ułożone hasła z dziejów dentystyki. Hasła z dentystyki polskiej są wyróżnione oznacznikiem na marginesie. Załączona bibliografia prac polskich i zagranicznych, z której Autor korzystał, obejmuje 56 pozycji. Część druga zawiera indeks nazwisk osób wymienionych w części pierwszej z krótką adnotacją i z podaniem roku, w jakim dana osoba została wymieniona, listę ważniejszych stomatologów polskich zmarłych w latach 1981–1991, wykaz filmów stomatologicznych, zrealizowanych przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich w latach 1964–1979, indeks rzeczowy podający przy hasle rok, w którym dane wydarzenie miało miejsce i wykaz skrótów.

Tytuł publikacji został trafnie dobrany, gdyż dentystyka istniała wcześniej, a szerszy termin: stomatologia powstał dopiero w XX w. Wydarzenia opisane inauguruje hasło z XIX w. p.n.e., kiedy to prawdopodobnie miało miejsce „wyborowanie” otworów w części zębodołowej żuchwy człowieka. Autor nie zapomniał wymienić ukazania się w 1806 r. podręcznika chirurgii Jakuba Szymkiewicza, gdzie obszernie potraktowana została dentystyka, zastosowania eteru w 1842 r. jako środka znieczulającego przy usuwaniu zębów, przeprowadzenia w 1928 r. przez Zdzisława Sławińskiego po raz pierwszy w Polsce operacji w neuralgii nerwu trójdzielnego, uwięzienia przez Gestapo w 1939 r. w Krakowie 183 pracowników naukowych, w tym dwóch stomatologów. Tych kilka przykładów dowodzi precyzji opracowania książki.

A jednak książka, jak każde dzieło ludzkie, zawiera drobne niedociągnięcia.

W spisie treści brak wstępu *Od Autora* i wykazu skrótów.

Autor pisząc o zastosowaniu w 1801 r. przez J.P.J. d'Arceta stopu do wypełniania ubytków, pominął wiadomość, że mieszanię tę przed 1822 r. stosował już z dobrym rezultatem warszawski lekarz Wilhelm Malcz, o czym była mowa na posiedzeniu Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk.

W bibliografii Autor wymienia pod nr. 7 dziwną pozycję: „Chwalczewski J., Dąbrowski J.: *Polski słownik biograficzny*. PAU, Kraków 1933”. Pod nr. 8 podaje: „Zasopisma zagraniczne: ang., amer., franc., niem, ros.” nie informując ani jak brzmiały tytuły wymienionych czasopism, ani z jakiego okresu czasu były analizowane.

W indeksie osobowym przy nazwiskach jest podany zawód. Ale chyba Irena Balukiewicz (s. 77) to doc. pediatrii a nie stomatolog polski. Mieczysław Jesionowski (s. 82) zaś i Alfred Meissner (s. 83) poza tym, że byli stomatologami, ukończyli także wydział lekarski, co nie zostało tu zaznaczone.

Wszobor Józef natomiast występuje dwukrotnie (s. 37 i 87) mylnie jako Wszober Józef.

Zdarzają się też literówki, niekiedy nawet zabawne, jak np. przy Kazimierzu Dominiku (s. 79) skrót „ortop.” sugerujący, jakoby był on ortopedą.

Ale w sumie tych niedociągnięć nie jest dużo.

Książka jest estetycznie wydana na białym papierze. Litery są duże, wyraźne. Zachowane odstępki sprzyjają przejrzystości tekstu. Jedenaście interesujących, starannie dobranych czarno-białych ilustracji podnosi wartość książki. Okładka koloru

kremowego na lakierowanym kartonie zawiera barwną reprodukcję obrazu Theodora Rombouts'a.

Publikacja wypełnia istniejącą lukę w piśmiennictwie z historii stomatologii polskiej. Zainteresuje lekarzy i stomatologów. Nakład wynosi 3000 egzemplarzy, a więc zbyt szybko z półek księgarskich nie zniknie. Cena 67 000 zł.

Teresa Ostrowska
(Warszawa)

Irena Stasiewicz-Jasiukowa: *Encyklopedia uniwersalna Księcia Biskupa Warmińskiego i jej rola w edukacji obywatelskiej czasów stanisławowskich*. Warszawa 1994 Komitet Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk. Wydawnictwo Retro-Art, 238 s. + 6 tabl. ilustr. (15 rycin).

Rozprawy z Dziejów Nauki i Techniki, t. 3.

Autorka postawiła sobie w tej pracy dwa zadania badawcze. Pierwszym z nich była wszechstronna analiza sztandarowego encyklopedycznego wydawnictwa czasów stanisławowskich, mianowicie Ignacego Krasickiego *Zbioru potrzebniejszych wiadomości porządkiem alfabety ułożonych*. Chociaż na kartach tytułowych obu jego tomów widnieje rok 1781, ukazał się on u Michała Grölla w Warszawie w latach 1781–1783. Co najmniej od pojawienia się książki Józefa Ignacego Kraszewskiego o Xięciu Biskupie Warmińskim wiadomo, że przyczyną przeciągania się publikacji było nadspodziewanie niewielkie zainteresowanie, z jakim przyjęto zapowiedź jego ogłoszenia. Ten brak zainteresowania, towarzyszył *Zbiorowi* niemal do wczoraj, skoro w tak bogatej już dziś literaturze naukowej, dotyczącej najróżniejszych aspektów życia i twórczości autora *Pana Podstolego*, tak niewiele poświęcono prac jego encyklopedycznemu przedsięwzięciu. W tych okolicznościach monografia I. Stasiewicz-Jasiukowej jest pierwszym w nauce jego całościowym opracowaniem.

Jak wielu innych dziełom o charakterze encyklopedycznym, również powstaniu *Zbioru* przyświecało zadanie praktyczne: nie tylko dostarczenie jego czytelnikom określonej sumy uprządkowanej wiedzy, lecz także – przy jej pomocy – przekonania ich do zawartego w nim programu ideowego. Po wszechstronnym jego zbadaniu jak najzasadniej nasunęło się jednak Autorce nowe zadanie badawcze, dotyczące funkcji społecznej interesującej ją encyklopedii. I. Stasiewicz-Jasiukowa podkreśliła to zarówno w tytule swej książki, jak i w tekście, gdzie wyraźnie stwierdziła, że jej monografia dotyczy roli *Zbioru* „w edukacji obywatelskiej czasów stanisławowskich” (s. 36).

Warunkiem sukcesu Autorki było – po pierwsze – rozszerzenie, w porównaniu z jej poprzednikami, źródłowej podstawy badań nad *Zbiorem*. Zrozumiałe, że nie mogła ona dysponować jego autografem, który znajdował się w Bibliotece Krasieńskich i w Bibliotece Uniwersyteckiej i uległ zniszczeniu podczas II wojny światowej. Mogła go więc poznać o tyle, o ile poinformował o nim w swej znakomitej pracy Ludwik Bernacki. I. Stasiewicz-Jasiukowa dotarła natomiast do niewykorzystywanego w dotychczasowych badaniach rękopisu encyklopedii I. Krasickiego, zacho-